

„Седма функција језика“

(...Сваки говори својим језиком, чак и кад помало зна језик другог...)¹

Овај наслов заправо кореспондира са насловом романа Лорана Бинеа само на пољу идеје истицања још једне функције језика, која је у Бинеовом роману нешто попут антиципаторске, а у овом есеју, грубо речено, васпитне. Притом, тзв. васпитна функција не би била издвојена од постојећих, у науци о језику већ дефинисаних функција, посебно културне, симболичке, естетске, али бих јој посветила пажњу из пар разлога. Пре свега из разлога отежаног остварења примарне, комуникацијске улоге језика између учесника у образовно-васпитном процесу са супротних страна катедре, а затим и из разлога убеђења да се та комуникација може унапредити до смисленог нивоа.

У том контексту, још једна асоцијација на Бинеов роман заправо је негативна. По начину на који је писан, овај роман донекле спада у талас књижевних појава које бих описно назвала „јеретичком књижевношћу“. Јерес о којој је реч нема филозофску тежину, већ се пре састоји у доминантном ставу писца да ништа није свето, да се све може исмејати, да је пожељан тон у писању ироничан и саркастичан, да се може бити вулгаран и лаконски нихилистичан, и то све дотле док „штиво“ држи пажњу читаоца. Ово наравно није оцена поменутог романа, већ констатовање појаве, готово манира писања, који поприлично одражава „пожељан“ начин комуникације, како у писању, тако и у говору. Та комуникација је све више језички редукована док се поруке претежно преносе скраћеницама и знаковима.

О разлозима језичке деградације стално се говори. Они су многобројни, од доминантне, лаке забаве, нечитања дужих текстова, књига, нечитања као таквог, до преовлађујућег изражавања у постовима, твитовима, смс-овима, који често не захтевају више од површног, некритичког приступа. Одатле произилази и даљи степен деградације, односно, да би такав садржај привукао и одржао пажњу он мора бити сензационистички, у најбољем случају духовит, али неретко је вулгаран и увредљив. Учесници у оваквој комуникацији задржавају се на нивоу размене информација без остваривања мисаоних процеса или емотивног уживљавања, што би требало да буде циљ језичке комуникације. Уколико ученици, као популација која преовлађује у описаној комуникацији, губе интересовање и начине да се мисаоно и емотивно укључе у језичку комуникацију са својим наставницима, онда је та комуникација унапред обесмишљена и требало би инсистирати на њеном осмишљавању. Можда се начин да порука упућена ученицима буде разумљива састоји у одговарајућој промени перспективе наставника (тачке гледишта, али и језичких навика, усмених и писаних), у смеру ка ученицима, али само до извесне границе. Оно што не би требало мењати јесте инсистирање на вишеслојности језика и на

¹ Лоран Бине, „Седма функција језика“, Боока, Београд, 2019.

сугестивности уметничке речи. Таква комуникација би омогућила да се, путем језика, оствари и онај део образовног процеса који се тиче васпитања.

Оно што ми је привукло пажњу као професору књижевности и српског језика, јесте заступљеност теме васпитања у уметничкој речи различитих књижевних епоха. У причи „Најгори разред“² Милице Јанковић из 1937. ова тема је готово експлицитна. У њој је вишеслојна језичка комуникација између наставнице и ученица остварена са идеалним исходом. Укратко, нова професорка географије, разумљивим приповедањем о очигледним стварима, из перспективе оних који усвајају знање, чини корак ка њима, не губећи при том атрибуте сопствене професије и позиције у складу са њом. Усвајајући, на неки начин, њихову перспективу, дочаравајући им лепоту блиског света, она их заправо разоружава давањем. Утисак приповедача као једне од тих „омађијаних“ ученица, да их је професорка на крају часа гледала као пажње вредне људе („...као да нас , као брескве или руже, бере у неку невидљиву котарицу“) ³ требало би да буде жељени исход комуникације у образовању.

Подразумева се да је снага уметничке речи нека врста гаранта емотивног разумевања учесника у комуникацији. Штавише, на уметности речи, на свим њеним колоритима, архаизмима, дијалектизмима, у процесу образовања треба инсистирати. Неке од тих потиснутих, чини се „заумних“ слика, могле би и данас бити „приручници“ за васпитање. Саткане од емоције, ове су приче неретко дескрипцијом раскошне, док у дијалогу понекад делују немушто. Тако су Станковићеви јунаци, од љубави, бола и инхибиција сваке врсте, као загрцнути и задављени.⁴ Са друге стране, на сличан начин инхибирани, Лазаревићеви јунаци, немушто говоре, али њихов језик има моћ да делује и мења. Док Станковићеви јунаци, у немоћи да се изразе, пропадају, Лазаревићеви, снагом малобројних, правих речи, васкрсавају. У само пар речи („Ако ће.“) које магијски понавља, Марица уверава Митра да пропадањем материјалног није пропало оно највредније што су годинама стварали.⁵

Једна друга Лазаревићева приповетка, „На бунару“, говори о снази праве поуке у формирању младе личности. Јунакиња ове приче, Анока, није научена поштовању, дељењу, солидарности, па као изгубљена лута по беспућу свог незнања. Тежина емотивне празнине коју услед тога осећа вапи за правом речи и сигурном руком неког „учитеља“:

И овде се тај учитељ наизглед поставља на страну ученика, чини корак ка њему, али смисао своје поуке не умањује, већ је, емоцијом, одржава. Беда, најстарији и најпоштованији члан патријархалне задруге, помаже најмлађој снаји, Аноки, да се суочи са последицама својих речи и поступака, и да се, по први пут у свом младом животу,

² Дигитална народна библиотека Србије, Књиге, Српска књижевност у 100 књига, Приповедачи, Милица Јанковић, „Најгори разред“, стр. 357

³ Наведено дело, стр.365

⁴ Борисав Станковић, „Нечиста крв“, Евро ђунти, Београд, 2008. стр. 221-223.

⁵ Лаза Лазаревић, „Изабране приповетке, Први пут с оцем на јутрење“, Евро ђунти, Београд, 2007. стр. 62.

постиди, покаје и заволи ближњег. Својим поступком он је доводи до спознаје оног што је у човеку добро и што је императив његовог постојања. Исто тако, магијска моћ његових речи („Ко је и у чем увредио, Бог га убио!“)⁶ не састоји се у уобичајеној моћи клетве, већ у мудрости једног животног искуства.

Примери за сугестивну лепоту речи многобројни су, али и примери на тему васпитања путем снаге речи нису ретки. Оно чиме се из њих може обогатити језичка комуникација у процесу образовања и васпитања јесте утисак да порука ипак не сме бити лишена мисаоне и емотивне дубине, ма колике препреке на семантичком пољу морала да савлада.

Слађана Ракић, проф.

⁶ Лаза Лазаревић, *Изабране приповетке, „На бунару“*, Евро ђунти, Београд, 2007. стр. 127.